

PRAVOMOCI ROZHODCŮ Z KOMPARATIVNÍHO POHLEDU

ZBYŠEK KORDAČ

Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Česká republika

Abstract in original language

Pravomoci rozhodců (rozhodčích senátů) se stát od státu liší. Existují státy, kde mají rozhodci možnost nařídit vykonatelné předběžné opatření. V některých státech mohou rozhodci též předvolávat třetí osoby jako svědky. V České republice tomu tak není-pro tyto účely je nutné obrátit se na obecné soudy. Cílem mého příspěvku je zamyslet se nad českou právní úpravou v tomto ohledu de lege ferenda.

Key words in original language

Rozhodčí řízení; pravomoc rozhodců; předběžné opatření; předvolání svědků.

Abstract

Arbitrators (arbitral tribunals) have different powers in several countries. Arbitrators in some countries are able to issue an enforceable interim measures. In some countries, arbitrators have the power to summon third parties as witnesses. Arbitrators in the Czech Republic lack such powers. They have to use assistance of the general (state) courts. The aim of my speech will be to discuss the Czech legal regulation in this respect de lege ferenda.

Key words

Arbitration; powers of arbitrators; interim measures; summon of witnesses.

Pravomoci rozhodců z komparativního pohledu

Pravomocemi, kterými se v tomto svém příspěvku budu zabývat, jsou zejména pravomoc nařídit předběžné opatření a pravomoc předvolávat svědky. Budu se věnovat zejména otázce, zda-li existují právní řády, jejichž úprava by se výrazně lišila od právní úpravy české. Nejdříve proto rekapituluji právní úpravu platnou v České republice. Poté se budu věnovat těm zahraničním právním řádům, které poskytují rozhodcům širší rozsah pravomocí, než česká právní úprava. Nakonec se zamyslím nad tím, zda by se měl český zákonodárce inspirovat v zahraničí a rozšířit pravomoci rozhodců ve zkoumané oblasti.

Oddíl I.1 Právní úprava v České republice

Česká úprava nařizování předběžných opatření

Dle platné a účinné české právní úpravy platí, že v průběhu rozhodčího řízení je možné dosáhnout nařízení předběžného opatření. Pravomoc nařídit

předběžné opatření nedává však zákon č. 216/1994 Sb, o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**ZRŘ**“) rozhodci či rozhodčímu senátu, ale obecnému soudu. Ustanovení §22 ZRŘ přitom nerozlišuje, zda se jedná o předběžné opatření, kterým je ukládána povinnost jedné ze stran sporu nebo zda se jedná o uložení povinnosti třetí osobě, tudíž osobě od stran sporu odlišné.

Navíc česká právní úprava obsahuje dle mého názoru neodůvodněný rozdíl v důvodech pro nařízení předběžného opatření dle ZRŘ a dle úpravy obsažené v zákoně č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**OSŘ**“). Dle §22 ZRŘ je totiž důvodem pro nařízení předběžného opatření pouze ta skutečnost, že by mohl být ohrožen výkon rozhodčího nálezu. Dle §§ 74 a 102 OSŘ je však možné nařídit předběžné opatření nejenom pokud je obava, že by výkon soudního rozhodnutí mohl být ohrožen, ale i pokud je třeba zatímně upravit poměry účastníků.

Česká právní úprava předvolávání svědků v rozhodčím řízení

Co se týče předvolávání svědků, dává ZRŘ rozhodcům možnost vyslýchat svědky, znalce či strany pouze pokud se k nim dobrovolně dostaví a poskytnou výpověď.¹ Jediným způsobem, jak dosáhnout výpovědi (v případě, že ji strana navrhne k prokázání svých tvrzení), je obrátit se s dožádáním na soud dle ustanovení §20 odst. 2 ZRŘ. Takové řešení však s sebou nese negativní vliv na délku sporu a tím i efektivitu konaného rozhodčího řízení.

Je třeba též připomenout, že k takovému postupu nemají rozhodci žádnou motivaci vzhledem k tomu, že dle ustanovení §20 odst. 3 ZRŘ nesou náklady, které (obecnému) soudu v souvislosti s dožádáním vzniknou sami rozhodci, příp. stálý rozhodčí soud. Tato skutečnost může vést k neochotě rozhodců postupovat dle §20 ZRŘ, čímž může být omezena možnost stran prokázat svá tvrzení během rozhodčího řízení, když nejsou schopny dosáhnout výpovědi jiných osob, či uplatnění ediční povinnosti.

Oddíl I.2 Vybrané zahraniční právní úpravy

Za účelem zjištění, zda se v oblasti nařizování předběžných opatření a předvolávání svědků objevují výraznější rozdíly mezi národními právními řády, jsem se seznámil s úpravou těchto oblastí v právních řádech těch zemí, které považuji v oblasti rozhodčího řízení za ty významnější. Byl jimi Spojené státy americké, Velká Británie, Německo, Švýcarsko, Francie, Švédsko, Indie, Japonsko, Rakousko a Rusko. Věnoval jsem se též studiu toho, jak daná problematika upravena v dokumentech UNCITRAL či v řádech zahraničních rozhodčích soudů. Níže uvádím příklady pouze těch zemí a řádů rozhodčích soudů, jejichž právní úprava pravomocí rozhodců se výrazně odlišuje od té české.

¹ §20 odst. 1 ZRŘ

Zahraníční právní úpravy umožňující rozhodcům nařídit předběžná opatření

Právní úprava zejména v německé oblasti umožňuje rozhodcům nařídit předběžná opatření a k jejich vynucování poskytuje i státní donucení. Tak například německá právní úprava umožňuje v §1041 odst. 1² rozhodcům nařídit taková předběžná opatření, která považují za nezbytná ohledně předmětu sporu, pokud se strany nedohodnou jinak. Rozhodci však mohou požadovat na kterékoliv straně, aby poskytla zajištění v souvislosti s opatřením. Dle odst. 2 může soud na žádost strany povolit výkon takového opatření dle odst. 1.

Velmi podobná je právní úprava ve Švýcarsku. V případě porušení předběžného opatření nařízeného rozhodci dle §183 odst. 1 zákona o mezinárodním právu soukromém³ se rozhodci mohou dožadovat asistence soudu. Jak rozhodci tak soud mohou podmínit rozhodování o předběžném opatření poskytnutím zajištění.

Rakouská úprava se velmi podobá úpravám popsaným v předchozích odstavcích. Navíc však obsahuje též požadavek, aby před nařízením předběžného opatření rozhodci vyslechli i protistranu.⁴ Rakouská úprava též navíc výslovně stanoví důvody pro nařízení předběžného opatření rozhodci. Takovým důvodem je jednak obava, že vynucování nároku by jinak bylo zmařeno či významně ztíženo, jednak že existuje riziko nenapravitelné škody.

Složitější úpravu předběžných opatření má Velká Británie. Podle §38 zákona o rozhodčím řízení⁵, který platí pro Anglii, Severní Irsko a Wales, se mohou strany dohodnout na tom, že rozhodčí senát má pravomoc vydávat taková předběžná opatření, kterými zaváže strany dočasně k plnění, o němž může rozhodnout v konečném rozhodčím nález. Takovým plněním může být provedení platby či určitá dispozice s majetkem. Tato předběžná opatření mohou být vynucována buď soudy dle §42 nebo samotným rozhodčím senátem dle §41 odst. 7, např. tím způsobem, že ze skutečnosti neuposlechnutí odvodí rozhodci negativní závěry pro stranu, která neuposlechla, při rozhodování o merituu věci.⁶

Také další národní právní úpravy umožňují rozhodcům nařídit předběžná opatření, pokud se strany nedohodnou jinak. Takovými právními úpravami

² Deutsches Schiedsverfahrensrecht 1998

³ Bundesgesetz über das Internationale Privatrecht

⁴ §593 odst. 1 Zivilprozessordnung

⁵ Arbitration Act of 1996

⁶ „draw adverse inferences“ - viz §41 odst. 7 písm. (b) English Arbitration Act

je právní úprava švédská⁷, japonská⁸, či ruská.⁹ Tyto právní úpravy však nestanoví ničeho o možnosti domoci se výkonu předběžných opatření u státních soudů. Všechny tři úpravy pouze stanoví možnost požadovat zajištění v souvislosti s požadavkem na nařízení předběžného opatření.

Podobnost posledních třech zmiňovaných národních právních úprav vyplývá nejspíše z toho, že převzaly úpravu, jakou do roku 2006 obsahoval Vzorový zákon UNCITRAL v §17.¹⁰ Revize tohoto Vzorového zákona uskutečněná v roce 2006 však změnila znění §17 a navíc přidala podrobnou úpravu předběžných opatření nařizovaných rozhodci v ustanoveních §17A až 17I. Tato předběžná opatření mají být tak dle Vzorového zákona vynucována státními soudy, a to bez ohledu na to, v jakém státu bylo předběžné opatření vydáno.¹¹

Institut „Emergency Arbitrator“

V souvislosti s tématem předběžných opatření je dle mého názoru vhodné zmínit trend, který se v posledních měsících či několika málo letech rozšířil mezi některými rozhodčími soudy ve světě. Je jím institut tzv. „Emergency Arbitrator“. Tento institut se uplatní tam, kde je třeba nařídit urychleně předběžné opatření, ale doposud nebyl ještě ustaven rozhodčí senát.

Tak například Rozhodčí institut Švédské obchodní komory ve Stockholmu zavedl s účinností od 1. ledna 2010 institut „Emergency Arbitrator“. Představenstvo Rozhodčího institutu jej jmenuje zpravidla do 24 hodin po obdržení žádosti vyjma případů, kdy Rozhodčí institut nemá zcela zjevně jurisdikci v předmětném sporu.¹²

Také Centrum pro mezinárodní arbitráž v Singapuru¹³ zavedlo institut „Emergency Arbitrator“. Jmenuje jej předseda Centra ve lhůtě jednoho dne.¹⁴

⁷ §25 Swedish Arbitration Act of 1999 (SFS 1999:116)

⁸ §24 Arbitration Law No. 138 of 2003

⁹ §17 Russian Arbitration Act of July 7, 1993

¹⁰ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration of 1985

¹¹ §17H odst. 1

¹² Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce, Arbitration Rules, Schedule II

¹³ Singapore International Arbitration Centre

¹⁴ SIAC Rules 2010, Schedule 1

V případech obou rozhodčích soudů uvedených výše nemůže osoba, která vykonává funkci „Emergency Arbitrator“, působit jako rozhodce v rámci stejného sporu.

Zahraníční právní úpravy umožňující rozhodcům předvolávat svědky

Při hledání národních právních řádů, které svěřují rozhodcům pravomoc předvolat svědky v rámci rozhodčího řízení, jsem zjistil, že drtivá většina úprav takovou pravomoc rozhodcům nesvěřuje.

Jedinou výjimkou mezi mnou zkoumanými právními řády byla úprava ve Spojených státech amerických. Zde totiž Federální zákon o rozhodčím řízení¹⁵ svěřuje rozhodcům nejen pravomoc předvolat jakoukoliv osobu, aby se dostavila a vypovídala jako svědek v rámci rozhodčího řízení, ale může také osobě dokonce též nařídít, aby s sebou přinesla jakékoliv knihy, záznamy, dokumenty nebo listiny, které mohou být považovány za důležité důkazy v daném sporu.

Nesplnění výše uvedeného příkazu rozhodců je sankcionováno stejným způsobem, jako je sankcionováno nesplnění obdobného příkazu federálního soudu.

Oddíl I.3 Úvaha o platné české úpravě de lege ferenda

Z výše uvedeného je zřejmé, že existují právní řády, které poskytují rozhodcům větší pravomoci v oblasti nařizování předběžných opatření a předvolávání svědků, než jaké poskytuje v České republice úprava obsažená v ZRŘ. Je proto vhodné zamyslet se, zda následovat příkladu takových států a rozšířit pravomoci českých rozhodců v těchto oblastech.

Úprava předběžných opatření v ZRŘ

Při zvažování zásahu do dosavadní koncepce ustanovení §22 ZRŘ je třeba odděleně hovořit o možnosti, kdy by rozhodci mohli ukládat předběžnými opatřeními povinnosti pouze stranám rozhodčího řízení, a o možnosti, aby rozhodci zavazovali takovými předběžnými opatřeními i třetí osoby, obdobně jako činí obecné soudy dle ustanovení §76 odst. 2 OSŘ.

Jsem toho názoru, že s ohledem na soukromoprávní charakter postavení rozhodců, není možné jim svěřit pravomoc rozhodovat o povinnostech osob, které nejsou stranou rozhodčí smlouvy.

Domnívám se však, že není důvodu neposkytnout rozhodcům pravomoc ukládat předběžným opatřením povinnosti stranám sporu. Vycházím z toho, že strany sporu jsou těmi, kdo se dobrovolně podřídili pravomoci rozhodců v rozhodčí smlouvě. Jestliže tedy rozhodci mohou rozhodovat o jejich právech a povinnostech s konečnou platností v rozhodčím nálezu, není

důvodu, aby nemohli o těchto právech a povinnostech rozhodovat dočasně formou předběžného opatření.

Pokud se rozhodneme svěřit takovou pravomoc českým rozhodcům, je možné zvolit dvě možná řešení. Prvním možným řešením je umožnit stranám dohodnout si výslovně v rozhodčí smlouvě, že jimi jmenovaní rozhodci mají pravomoc nařídit předběžná opatření. Druhou možností je stanovit takovou pravomoc přímo zákonem a umožnit stranám sporu její vyloučení v rozhodčí smlouvě. Osobně se přikláním spíše k druhému řešení, a to nejen proto, že je to řešení obsažené ve Vzorovém zákonu UNCITRAL.

Bez ohledu na to, jaké z výše uvedených řešení bude případně zvoleno, jsem přesvědčen, že by bylo vhodné odstranit nelogický rozdíl mezi důvody pro nařízení předběžného opatření dle OSŘ a dle ZRŘ, který jsem již zmiňoval výše ve svém příspěvku. Znamenalo by to rozšířit úpravu ustanovení §22 ZRŘ o důvod pro nařízení předběžného opatření spočívající v tom, že „je třeba zatímne upravit poměry účastníků“.

Stanovení pravomoci předvolávat svědky

Domnívám se, že ze soukromoprávního postavení rozhodců dle českého práva vyplývá, že by nebylo vhodné následovat příkladu Spojených států amerických a rozhodcům svěřit pravomoc předvolávat třetí osoby jako svědky. Dokáží si jen těžko představit, že by mě soukromá osoba, se kterou nemám žádný smluvní ani jiný vztah, mohla přinutit, abych se k ní dostavil a vypovídal, a to jen proto, že si ji jiné osoby, ode mne odlišné, zvolily za rozhodce ve svém sporu. Jsem toho názoru, že svěřením takové pravomoci je v českém právním prostředí nevhodné i když by mohla taková úprava mít pozitivní vliv na efektivitu rozhodčího řízení.

Oddíl I.4 Závěr

Na základě svého studia vybraných zahraničních právních řádů jsem došel k závěru, že existují odlišné přístupy jak k pravomoci rozhodců nařizovat předběžné opatření, tak k pravomoci rozhodců předvolávat svědky. Jsem toho názoru, že by bylo vhodné následovat příkladu některých států a stanovit pravomoc rozhodců nařídit předběžné opatření s tím omezením, že by jim byly ukládány povinnosti pouze účastníkům rozhodčího řízení. Neshledávám však vhodným, aby v České republice měli rozhodci pravomoc předvolávat svědky.

Literature:

– Várady, T., Barceló III, J. J., von Mehren, Arthur T.: *International Commercial Arbitration. A Transnational Perspective. Third Edition.* Thomson/West, 2006, 397 s., ISBN-13: 978-0-314-16724-8, ISBN-10: 0-314-16724-2

Contact – email

zbysek.kordac@post.cz